

JAG DRÖMMER OM FOLKHÖGSKOLAN (en följetong)

Stewe Claeson

Kapitel 17. Att leva – inte bara studera tillsammans

Det oroar mig att mina drömmar om folkhögskolan inte längre är framåtriktade i första hand utan allt oftare – nostalgiska. Jag vaknar och inser att jag å ena sidan vet väldigt mycket om folkhögskola, och samtidigt: väldigt lite om folkhögskolan just nu. Jag försöker kompensera genom att läsa debattskrifter och genom att följa med i folkhögskoletidskrifterna. Jag stannar och tittar in på folkhögskolor jag passerar när jag är ute och kuskar, jag begriper naturligtvis att jag för de unga kursdeltagarna bara är en gammal farbror som dyker upp i korridoren, men anslagstavlor med meddelanden är ofta mycket lärorika för den som kan läsa mellan raderna; broschyrerna i ställ vid entré eller reception tar jag med mig; jag är en pålitlig samlare - fast jag börjar få problem med månghundrakilotunga pappershögar...

Två saker har jag kommit att fundera mycket över under senare tid: det ena gäller något som verkligen oroar mig – något som gör mig orolig för en del av folkhögskolans, qua folkhögskola, faktiska framtid - och det är en oro som nu växt stadigt under ett par decennier: internaten ser allt ödsligare ut! Det är allt tystare i elevhemmen, på en del klassiska skolor är internatet helt borta idag. Men internatet, det var för många tusen deltagare det som i efterhand visade sig ha betytt något viktigt och svårbeskrivet. Mest för den inre utveckling vi är så snabba att prata om så snart det är jubileum eller festtalsdags. Jag vill återkomma till det.

Men först det andra, som jag grubblat över. Inge Eidsvåg - en gång rektor på Nansenskolen - skrev på sitt underfundigt stillsamma vis en artikel i norska tidskriften förra året: han hade läst, som jag, den senaste folkhögskolekatalogen, och på sedvanligt eftertänksamt sätt kommer hans understatementformulering: " - - - den siste folkehøgskolekatalogen, (---) gir meg sterkere assosiasjoner til reisebyrå enn til skole." (Folkehøgskolen 2017, nr 2, sid 17)

Ja. Det reses mycket. Men resor har alltid varit viktiga. Det var då man var tillsammans, dygnet runt, med kursdeltagarna, inte under ett dygn, utan ofta veckor i sträck, och långt borta. Lärare, kurshandledare och deltagare, elever, var helt utlämnade åt varandra. En del av den tjänst man som

folkhögskollärare innehade förutsattes bestå av så kallat socialt arbete. Jag har i olika sammanhang försökt beskriva vad detta socialpedagogiska inslag egentligen innebar. Och jag tror inte att någon annan del av folkhögskolearbetet i själva verket levde upp till detta så som de långa studieresorna gjorde.

Hur många gånger var det inte under resorna man fick syn på en elev som tidigare passerat under radarn, hur många gånger var det inte under en måltid i Rom eller på en antik mur som det plötsligt visade sig vem Kalle eller Lisa egentligen var, trasiga jeans eller meningslös mössa till trots, ett slags överraskande glöd trängde igenom, och ett slags väldigt ansvarstagande, som man aldrig fick syn på hemma på skolan. Så visade det sig vara en grundläggande sida hos kursdeltagare som där hemma mest uppträdde arrogant eller slapp ointresserade.

Ett par lättsamma exempel, så här, veteraniskt.

Jag har i andra sammanhang skrivit om mina många konstresor med folkhögskoleelever, och hur en grupp kunde svetsas samman inför plötsliga motigheter eller upplevelser, där inte bara eleverna utan man själv tvingades bekänna färg. Bara för någon månad sedan sprang jag på en elev som var med mig i London på 80-talet och han påminde mig, över en fika i stan, om något, som han påstod sig ha berättat om i över trettio år: hur vi på en konstatställning i Whitechapel i London skulle se Carl Andres skulpturer men bara fann de utlagda gångarna efter skulpturerna, allt var nedtaget, borttaget. Tills du, sa han, och hans idag åldrade nuna flinade stort: tills du gick fram till damen som sålde entrébiljetter och frågade var utställningen var någonstans. Och hon sa, med mycket luft i panikstrupen: "Sir! You - are - walking - on - it!" Det var själva gångarna som var skulpturerna, sinnrikt utlagda plattor i långa strängar över golvet i den stora salen. Och jag minns, la han till, och nämnde kurskamratens namn, jag minns när hon kom fram till dig och tyckte vi skulle gå. Du frågade varför? Hon hade sett Carl Andres många högar av tegelstenar som var ett slags installationsskulpturer, tvåhundra tegelstenar i pyramidform, eller

"Elevsamvær er ikke nødvendigvis sosialpedagogikk."

Sindre Vinje & Knut Simble
(Folkehøgskolen nr 1/2018)

trehundra i en stor fyrkant, eller ännu fler i en lång rektangulär lådform. Hon sa att hon ville gå därifrån. Och du lyssnade på henne. Detta mindes jag inte, men doppade min kaka i kaffet. Och så berättade han att hon ville lämna utställningen för att hon tyckte att en av tegelhögarna var mycket vackrare och mycket mer spännande än de andra. Och herregud, hade hon sagt, sånt skrämmar mig: vad är det för fel på mig - jag tycker en tegelhög är snyggare än en annan! Vad gjorde jag, frågade jag. Han sa: du bad henne ta med oss till den där salen men inte säga vilken hög hon tyckte var bäst. Sen stod vi där, tills du, som ju faktiskt är konstvetare, pekade på en och sa: om du menar den där har du alldeles rätt, den är jävligt fin. Och hennes lycka, sa min gamla elev, herregud, det är den jag brukar prata om, för det var som om hon plötsligt insåg att hon såg eller visste något som hon inte ens förstod att man kunde se - eller inse. Jag betalade för kaffet medan jag försökte komma ihåg vad hon hette.

Från alla möjliga håll i landet kom man till Malung, detta var i skarven 70- och 80-tal. Bland veteranvänner säger säkert det en del, eller hur? Det var en svårbegriplig tid med en komplicerad ungdomsgeneration som kom till våra skolor. Det kunde gå hett till i elevhemskorridorerna och man hade en känsla av att deltagarna hade svårt att komma överens om just nånting. Så drog vi till Rom. Nästan tre veckor, 12 elever och jag. Vårvinter, det var som snöslaskigast i Västerdalarna. Vi hade tre bilar, långtidsparkerade dem i Malmö, sedan tåg till Rom. Och hem igen. Och när vi kom till Malmö en tidig morgon i början av maj var det dimma. Lützen-dimma! Men efter tre veckor tillsammans hade något hänt - med oss alla. Det var svårt att sätta fingret på vad det var och jag körde, långsamt i den täta dimman, och funderade på vad det faktiskt var som hade hänt med gruppen, det hade mest med tonläget att göra. Jag hade nyss lyssnat till den lågmälda diskussionen om vem som skulle köra, lugnt, vänligt, på något vis: omtänksamt. Vad är det som händer när man lever tillsammans ett par veckor?

Sedan den långsamma färden norrut, Skåne, Halland - det tog alldeles för lång

tid, vi skulle komma fram mitt i natten. Och när det blev kväll hade vi bara kommit till norra Dalsland, och vi förstod att vi måste få lite mat i oss. I Billingsfors såg vi i andra våningen på ett tegelhus i det minimala centrum en gammaldags servering, en sådan som i min ungdom kallades mjölkbar. Vi travade upp för trapporna och steg in. Klockan var tio i sju, man stängde klockan sju. Genom fönstren såg man bara dimma. Den medelålders kvinna som skötte restaurangen reagerade när vi dök upp, läste menyn och började plocka på oss bestick. Och först då frågade jag om hon fortfarande hade öppet. Vad skulle hon

säga? Hon hade plockat undan, det hade väl inte varit någon där den senaste halvtimmen, hon hade börjat sätta stolar på borden. Hon hade stängt av stekbordet. Hon såg alldeles hjälplös på oss. Vi sa som det var. Och hon tände stekbordet, och då sa en av kursdeltagarna att de kunde hjälpa till, steg in bakom disken, sa att vi skulle kunna äta ungefär samma sak allesammans, en ung långhårig rockmusiker knöt ett förkläde runt midjan, den tydligt förvånade kvinnan plockade fram hamburgare, hällde upp potatis, och den unga alltid lika fisförnäma tjejen från Eskilstuna ställde sig att hacka sallad. De lagade mat

tillsammans. Och jag kunde inte annat än förvånad tänka på elevhemsköket på Munken och Storstugan. Vi åt och vi såg hur kvinnan suckande började städa igen. Men en av Stockholmstjejerna, med mat i munnen, gick bort till henne och bad henne låta bli. Vi diskar, sa hon. Och också jag stod där sedan och torkade knivar och gafflar och ställde stolar på borden. Och sen drog vi.

Men bara det att jag minns detta så tydligt!

Skulle detta kanske kunna vara en rimlig illustration av "*socialt arbete*" i befattningsbeskrivningen?